

Vybrané aspekty interkultúrnej psychológie a interkultúrnej komunikácie. Prípad Severného Írska

Anna Slatinská, Fakulta humanitných vied UMB, anna.slatinska@umb.sk

Kľúčové slová: interkultúrna komunikácia, interkultúrna psychológia, Severné Írsko, identita
Key words: intercultural communication, intercultural psychology, Northern Ireland, identity

Úvod

V súčasnej dobe sa v oblasti teoretického i praktického výskumu pri štúdiu kultúr, kultúrnych špecifík, strete dvoch kultúr a riešení kultúrnych konfliktov okrem dôležitých informácií z odboru interkultúrnej komunikácie využívajú i poznatky z odboru interkultúrnej psychológie. Je to práve interkultúrna psychológia, úzko spätá s interkultúrnou komunikáciou, ktorá odráža správanie ľudí a ich následné konanie na základe určitých kultúrnych vzorcov, ktorými disponuje vedomie človeka. Kultúrne vzorce jednotlivca získava počas procesu socializácie a enkulturácie. Bázovou oblasťou pre formovanie kultúrnych vzorcov je výchova jedinca v rodine, počas ktorej dochádza ku kreovaniu postojov jedinca voči sebe i iným ľuďom (skupinám, kultúram). Průcha uvádza, „že interkultúrna psychológia skúma ako kultúra pôsobí na myslenie ľudí a chovanie jednotlivcov, alebo naopak, ako myslenie a chovanie ľudí reflektuje rôzne aspekty kultúry.“ (Průcha, 2007, 18) Z daného opisu predmetu skúmania interkultúrnej psychológie môžeme usudzovať, že jedným z parciálnych cieľov interkultúrnej psychológie je snaha interpretovať chovanie jednotlivcov a skupín, interpersonálne chovanie i psychologické aspekty výchovy v rodinách. Okrem iného, „interkultúrna psychológia popisuje a zrovnáva vlastnosti a procesy ľudskej psychiky v závislosti na kultúrnych faktoroch založených na odlišnosti etník, národov, rasových, náboženských či jazykových skupín“. (Průcha, 2007, 19) Znalosti z odboru interkultúrnej psychológie sú nevyhnutným predpokladom pri riešení konfliktov prebiehajúcich v rôznych častiach sveta. Snahou príspevku je poukázať na niektoré aspekty interkultúrnej psychológie a komunikácie, ktoré by mohli byť využiteľné pri riešení etnického konfliktu v Severnom Írsku. Zároveň neopomíname historický vznik a vývin konfliktu, hodnoty oboch etník, odlišné tradície, otázku náboženstva a možné vyhliadky pre úspešné stabilizovanie oblasti aj prostredníctvom využívania poznatkov z oblasti interkultúrnej psychológie, komunikácie a krízovej komunikácie v oblasti diplomacie, špecificky kultúrnej diplomacie.

Ak chceme skúmať navzájom rôzne etniká, je potrebné zdôrazniť, že východiskovým bodom pre ich pochopenie a následné skúmanie je poznanie kultúry daného etnika. Človek ako individuálny jedinec sa narodí do určitej sociálnej skupiny, do určitej kultúry, pričom kultúrne vzorce si osvojuje už v priebehu detstva. Významnou zložkou je v tomto prípade rodina a škola, ktoré formujú jedinca. Súhlasíme s názorom, že „obsah kultúry, zahŕňajúci hodnoty, názory, postoje, normy a kultúrne vzory, ktoré determinujú spôsob myslenia, cítenia a správania sa a ich produkty materiálnej a nemateriálnej povahy je pre každú skupinu viac či menej špecifický a prenáša sa z jednej generácie na druhú prostredníctvom učenia.“ (Lukášová, Nový, 2004, 18) Z toho vyplýva, že pri skúmaní akéhokoľvek etnika sa významným článkom stáva kultúra samotná, pričom kultúra vystupuje ako viacvrstvový celok, zložený z niekoľkých úrovní, do ktorých vstupujú spomínané tradície, spôsob myslenia, materiálna i nemateriálna stránka, ako i spoločná historická kolektívna pamäť národa, ako výsledok dejinných udalostí. Každé etnikum je vo výraznej miere formované skúsenosťou z vojny, konfliktov a rôznych režimov, nakoľko sa všetky spomenuté udalosti

podpisujú pod kolektívnu pamäť národa. Prípád Severného Írska nie je výnimkou. Aj v tejto oblasti sa konflikt medzi dvoma etnickými skupinami podpísal pod špecifický charakter národného povedomia.

Národná identita

Národná identita sa podľa Průcha (2007) vytvárala na základe interetnických a interkultúrnych procesov a ich psychologických korelátov. V týchto procesoch zohráva kľúčovú úlohu otázka jazyka. Zaujímavou skutočnosťou je fakt, že jazyk vystupuje v prípade Írska (Republika Írsko) synonymne s termínom národ, keďže ako bolo spomenuté, írsky jazyk a jeho súčasná kultivácia súvisí s ochranou kultúrneho dedičstva a ochrany pôvodného jazyka a tým aj kultúry, ktorá sa rozvíjala pred príchodom Angličanov. Na základe daných skutočností môžeme konštatovať, že na území Írska sa vytvárali špecifické vzťahy odrážajúce dve kultúry – írsku a anglickú (v prípade Severného Írska aj škótsku, resp. britskú). Na pozadí historickej vedy môžeme pozorovať, že táto konštelácia dvoch popri sebe existujúcich jazykov prináša so sebou bilingualizmus, resp. znalosť dvoch jazykov, pričom anglický jazyk sa stáva dominantným. Pokiaľ ide o írsky jazyk v Severnom Írsku musíme zvažovať aj fakt, že pre protestantskú časť obyvateľstva môže byť použitie írskoho jazyka chápané diskriminačne. Podľa Chriosta (2000) v určitých kontextoch funguje ako diskriminačný faktor voči tým skupinám v Severnom Írsku, ktoré pochádzajú z unionistického alebo protestantského prostredia.

Stereotypy

Ďalšou oblasťou výskumu interkultúrnej komunikácie a psychológie sú stereotypy. Pri ich vytváraní zohrávajú dôležitú rolu kultúrne vzorce. „*Ich tlak je tak silný, že len s ťažkosťami ich môžeme ovplyvniť rôznymi edukačnými či osvetovými intervenciami*“. (Průcha, 2007) Kultúrne vzorce zohrávajú významnú rolu i v prípade vnímania jednej etnickej skupiny druhou v oblasti Severného Írska. Poznanie kultúrnych vzorcov by malo byť základom politológie a diplomacie (hlavne kultúrnej diplomacie) v snahe jednať a viesť diplomatické stretnutie či negociačné jednania interkultúrne senzitivne. Rovnako dôležité je pre oblasť politológie a diplomacie chápanie pojmov identita, národná a kultúrna identita a v prípade Severného Írska „rozdelená identita“, pri ktorej sa novým pojmom stáva špecifická, novo vzniknutá identita Severného Írska (tzv. Northern Irish identity), odlišná od identity viažucej sa na írsky, anglický či britský národ (ak berieme v úvahu spoločné pomenovanie pre obyvateľov obývajúcich Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska). Z daného vyplýva, že v procese akulturácie a asimilácie môže dochádzať k formovaniu novej kultúry (príklad identity Severného Írska alebo tzv. *melting pot* v USA).

Etnicita

Pri skúmaní prejavov správania etník sa kľúčovým faktorom stáva vedomie ich etnickej príslušnosti. Průcha (2007) uvádza objektívne a subjektívne komponenty etnicity. V prípade Severného Írska, keď berieme v úvahu objektívne komponenty etnicity, sa teritórium resp. vymedzenie teritória stáva problematickým z rôznych dôvodov. Prvým je fakt, že Íri žijúci v Severnom Írsku sa hlásia k teritóriu, ktoré je geopoliticky vymedzené pod pojmom Republika Írsko. Druhou kreovanou veličinou je nová teritoriálna identita vzťahujúca sa ku geopolitickému vyčleneniu Severného Írska ako špecifickej samostatnej oblasti a tretia sa spája s faktom, že daná oblasť je geopoliticky súčasťou Spojeného kráľovstva. Subjektívne komponenty, ktoré zahŕňajú postoje, zvyklosti a hodnotový systém je rovnako nutné sledovať pri pochopení dvoch odlišných etník, žijúcich v oblasti Severného Írska, nakoľko ide o prekrývanie sa rôznych kultúr.

Náboženstvo

Průcha (2007) uvádza, že náboženstvo môže byť konštitutívnym prvkom u niektorých národov. V prípade Republiky Írsko a Írov je to prevažne katolícke náboženstvo, v prípade Severného Írska je to katolícke a protestantské náboženstvo, za ktoré sa niekedy skrýval aj etnický konflikt oboch etník. Pocit spolunáležitosti v tejto oblasti nie je vôbec jednoznačný, kvôli existencii dvoch etnických skupín. Skupinové vedomie príslušnosti k jednému národu teda chýba. Identitu v danej oblasti je dôležité skúmať z historického, etnického i náboženského hľadiska.

V našom príspevku sa zameriavame na prípad Severného Írska, špecificky na konflikt medzi dvoma etnickými skupinami, ktorý sa často označuje aj ako náboženský konflikt. V poradí prvé označenie je vhodnejšie, keďže konflikt je len parciálne založený na náboženskom spore. Terminologicky vhodnejší variant je teda pomenovanie etnický konflikt, nakoľko dominantnú úlohu v konflikte zohrávajú dve etniká žijúce v oblasti Severného Írska, medzi ktorými uvedený spor pretrváva. Doherty (2000) uvádza, že k terminologickému nedorozumeniu došlo práve kvôli tomu, že etnické rozdelenie v Severnom Írsku koliduje s náboženským rozdelením na katolícku a protestantskú stranu. Hoci je tento konflikt dosť pertraktovaný, nie je to jediný prípad etnického konfliktu vo svete, nakoľko podobné konflikty sa odohrávajú aj v Bosne, Libanone a Punjabe, kde je rovnako náboženská identita úzko spojená s etnicitou, resp. je jej kľúčovou zložkou. „*Etnicita v Severnom Írsku je nepochybne komplexným konceptom, premenlivým v priestore a čase s rôznymi komponentmi, ktoré zahŕňajú národnú identitu, kultúru a historické povedomie, pričom náboženstvo je kľúčovým prvkom.*“ (Doherty, 2000, 50) V tejto časti práce preto venujeme pozornosť v prvom rade histórii resp. koreňom konfliktu ako i významným počinom v oblasti edukácie, ktorá reflektuje interkultúrnu komunikáciu medzi dvoma etnikami ako možný spôsob zmierenia a začiatku medzikultúrneho dialógu, ktorého základom je škola.

Korene konfliktu v Severnom Írsku

Ako ďaleko teda siahajú korene konfliktu v Severnom Írsku? Ako uvádza Brennan a Cattaro (1998), korene konfliktu siahajú až do post-alžbetínskeho obdobia kedy dochádzalo k osídľovaniu severnej časti ostrova Írsko, ktorá sa nazývala Ulster (jeden z historických regiónov Írska). Tento proces začal v 17. storočí. Pre Írov malo osídľovanie krajiny obyvateľmi zo Škótska a Anglicka neblahé dôsledky. Proti Írom boli vydané tzv. Penal Laws (Trestné zákony), podľa ktorých boli katolíci zbavení svojich občianskych práv. Pri tomto príklade je nutné poznamenať, že obyvatelia prichádzajúci z Británie boli protestantského vierovyznania, kým rodení Íri boli katolíci. V krajine sa odohralo mnoho vojenských stretov, ktoré konflikt viac prehĺbili. Jedným z takýchto vojenských stretov bola bitka pri rieke Boyne v 17. storočí, v ktorej bojoval Viliam Oranžský s katolíckym anglickým kráľom Jakubom II, ktorý sa utiahol do Írska, keďže Íri ho podporovali. Jakub II však bitku prehral a podľa víťaza Viliama Oranžského sa dodnes pri príležitosti tohto vojenského stretu odohrávajú oslavy Oranžského rádu (Orange Order), organizované protestantmi, pretože Viliam bol protestant. (Brennan, Cattaro, 1998) Oslavy prebiehajú 12 júla (Orange Day, Orangemen's Day) a sú sprevádzané pochodom protestantov cez mesto. Tento deň je slávený v Severnom Írsku každý rok ako spomienka na víťaznú bitku pri rieke Boyne, ktorá znamenala víťazstvo, resp. triumf protestantizmu. Takéto proklamovanie protestantizmu však pôsobí nesenzitívne na katolícku časť krajiny, ktorá pochod vníma negatívne čo je základ pre vznik konfliktov. Ako uvádza Doherty, usídľovanie sa nových a relatívne početných etnických skupín v oblasti Ulster (Severné Írsko) a taktiež v iných častiach Írska sa stalo základom pre nestálu situáciu, ktorá z času na čas prepukla do otvoreného násillia. Ako dôsledok tejto politiky osídľovania, problém nevyriešili ani nasledujúce britské vlády. (Doherty, 2000)

Situácia začala neskôr kulminovať v priebehu 19. a 20. storočia čo súvisí aj s národnooslobodzovacím bojom Írov za nezávislosť (Republika Írsko bola deklarovaná ako samostatný štát až po skončení druhej svetovej vojny v roku 1949). V tomto prípade je dôležité vnímať následne priebeh situácie v Severnom Írsku a neskôr v Republike Írsko. Íri v južnej časti krajiny sa snažili o oslobodenie spod kolonizácie Angličanmi, pričom obyvatelia v Severnom Írsku (protestanti) si kládli za cieľ zamedziť akémukoľvek dosiahnutiu samosprávneho zriadenia Írov (tzv. Home rule). Protestanti v Severnom Írsku sa nazývali a stále nazývajú unionisti (Unionists, loyalists). Táto skupina súhlasí s úniou s Britániou. Na druhej strane vystupujú nacionalisti (nationalists, republicans), ktorí propagujú opätovné spojenie Severného Írska s republikou. Severné Írsko sa stalo súčasťou Spojeného kráľovstva už v roku 1922 po vyhlásení Írskeho slobodného štátu (Irish Free State), ktorý mal však stále status domínia v rámci britského impéria. Na základe spomínaných konfliktov sa vyvinuli aj militantné organizácie ako napr. UVF (Ulster Volunteer Force) a IRA (Irish Republican Army) brániace záujmy protestantov (UVF) a katolíkov (IRA). V skratke je teda možné usúdiť, že náboženská diverzita Severného Írska, v minulosti i teraz je vo výraznej miere kreovaná katolíkmi, protestantmi a inými skupinami, ktoré sa identifikujú niekde na pomedzí dvoch dominantných. (Doherty, 2000)

Situácia po druhej svetovej vojne, hlavne počas 60. rokov 20. storočia a neskôr sa vystupňovala do tzv. *Troubles* (problémy), ktoré vznikli na základe masívnej diskriminácie katolíckej populácie (počty katolíkov v niektorých povolaniach boli veľmi nízke práve na základe diskriminácie). V tomto období sa vyhrotili spory, ktoré boli riešené často s pomocou teroristických organizácií. Viaceré pokusy hnutia za občianske práva (civil rights movement) katolíkov boli krvavo potlačené britskou políciou (napr. incident Bloody Sunday – Krvavá sobota), za ktorú sa terajší premiér David Cameron ospravedlnil.

Pri skúmaní daného konfliktu je nutné dodať, že protestanti v Severnom Írsku tvoria 50% populácie (potomkovia anglických a škótskych prisťahovalcov) a katolíci (potomkovia pôvodných Írov) 40%. Počas historických období a rôznych dejinných súsledností sa teda vyvinuli dva rôzne sociálne systémy, ktoré sú dnes vzájomne oddelené (jedným z dôsledkov oddelenia sú aj múry deliace protestantské časti mesta od katolíckych v Severnom Írsku). Nejde o jeden múr ale stovky takýchto „mierových“ múrov (peace walls), ktoré majú zabrániť násiliu. V skutočnosti len evokujú konflikt a bránia interkultúrnemu dialógu medzi dvoma etnikami. V priebehu 20. storočia bolo síce uzavretých niekoľko mierových zmlúv (najznámejšia je Belfast Agreement uzavretá na Veľký piatok, nazývajúca sa aj Good Friday Agreement), situácia v Severnom Írsku nie je ešte zďaleka vyriešená i keď viaceré militantné organizácie prisľúbili vyradenie zbraní z prevádzky. (Doherty, 2000) Na oboch stranách prevažuje nedôvera. Aj keď katolíci už nie sú diskriminovaní v takej miere ako predtým (môžu zastávať parlamentné posty i miesta v občianskych službách), rozpor pretrváva. Názorným príkladom je nedávny konflikt ohľadom britskej vlajky. Konflikt vypukol na základe rozhodnutia politikov mestskej rady dňa 3. decembra obmedziť počet dní pre vztýčenie britskej vlajky (union flag, the Union Jack) len na obdobie špeciálnych príležitostí. Toto rozhodnutie bolo schválené politikmi, ktorí reprezentujú stranu írskych nacionalistov a umiernených politikov. Avšak, britskí lojalisti danú voľbu vnímali ako urážku ich dedičstva, na základe čoho vznikli početné protesty, ktoré v obyvateľoch silne evokujú obdobie pred tridsiatimi rokmi zvané ako tzv. *Troubles*. (Gibson, 2013) Konflikt je teda stále živý v povedomí obyvateľstva a nedávny incident len prebudil obavy, ktoré sa počas pätnásťročného relatívneho pokoja nachádzali v latentnej fáze.

Možnosti riešenia konfliktu

Otázkou teda ostáva ako vyriešiť problém spojený s tzv. „divided identity“ (rozdelená identita). Chapman vo svojej prednáške uskutočnenej v Univerzitetnej knižnici na FHV UMB

uviedol, že tzv. Good Friday Agreement (Veľkopiatočková dohoda, uzavretá v roku 1998) nevyriešila konflikt. Aj keď z krajiny boli stiahnuté militantné jednotky, nedošlo k ich úplnému odstráneniu. Pokiaľ ide o dve etniká, etnické komunity sú stále oddelené múrmi, v súčasnosti sa na danom území nachádza viac mierových múrov oddeľujúcich obe komunity než pred rokom 1998. Deti oboch komunít chodia do oddelených škôl, žijú v rozličných oblastiach, viaceré deti sa so svojimi rovesníkmi z „druhej strany“ stretnú (ak vôbec) počas dospievajúceho veku a možno až vtedy budú mať možnosť po prvý krát začať komunikáciu s „druhou stranou“. Ak teda zhrnieme predchádzajúce skutočnosti, v krajine je momentálne relatívny pokoj, ktorý charakterizujú len sporadické prepuknutia násilia, pričom k vyriešeniu kultúrneho sporu ešte nedošlo. (Chapman, 2013)

Jednou z možností ako spor vyriešiť je oblasť politiky, druhou je edukácia, v ktorej rovnako ako v kultúrnej diplomacii je nutné učiť deti interkultúrnej komunikácii a medzikultúrnemu dialógu v snahe vyhnúť sa omylom z minulosti a ísť cestou tolerancie a vzájomného porozumenia. Cieľom medzikultúrneho dialógu je otvoriť tému implementácie dialógu medzi kultúrami do príslušných národných politík, predovšetkým v oblasti kultúry a ochrany kultúrnej diverzity, vzdelávania a mládeže, dobrovoľníctva, občianskej spoločnosti a demokratickej správy vecí verejných. (Lauková, 2008) Pri komunikácii s predstaviteľmi dvoch etnických skupín je preto nutné opierať sa o poznatky ideológií oboch strán. Je preto cieľom učiteľov, aby u žiakov iniciovali vznik povedomia, ktoré odráža poznatky o spomínaných dvoch ideológiách, katolíckej a protestantskej, (Brennan, Cattaro, 2013) na ceste k rozvinutiu ich interkultúrnej komunikačnej kompetencie. Za týmto účelom bol vytvorený program, ktorý bol zavedený do edukačného systému Severného Írska, ktorý reflektuje poznatky interkultúrnej komunikácie a medzikultúrneho dialógu s názvom Education for Mutual Understanding (EMU – Vyučovanie pre vzájomné porozumenie) na základe reformy zákona o vzdelávaní (1989 – Education Reform Act of 1989). Školy sú povinné daný program začleniť do svojich osnov. Program je adaptibilný na všetky predmety na primárnej a sekundárnej úrovni vzdelávania. Navyše Ministerstvo školstva (Department of Education) poskytuje personálnu i finančnú pomoc všetkým školským komunitám, ktoré sa spoja so školou iného vierovyznania. Tento program zahŕňa v sebe rôzne aktivity, na ktorých participujú študenti a vyučujúci z rôznych komunít ako napr. medziškolské diskusie, športové príležitosti, spoločné návštevy, výlety. Z výpovedí učiteľov vyplýva, že dané aktivity prispeli k vzájomnému dobrovoľnému „miešaniu“ študentov, ktorí boli na začiatku výletu segregovaní. (Brennan, Cattaro, 1998). Richardson (1997) uvádza, že podobné programy, akým je aj EMU nadväzujú na programy v iných krajinách, známych pod názvom multikultúrne a interkultúrne vzdelávanie pre občianstvo a mierové vzdelávanie (multicultural or intercultural education for citizenship and peace education). Edukácia vzájomného porozumenia a kultúrneho dedičstva sú zafinancované ako programy, ktoré vznikli za účelom učiť žiakov akceptovať a žiť s rozdielmi v duchu prijatia, spravodlivosti a vzájomného rešpektu (Richardson, 1996) Autor ďalej uvádza štyri spoločné ciele spojené s takýmto programom, ktoré vnímané ako pravidlá nevyhnutné pri akejkoľvek interkultúrnej komunikácii. Medzi štyri najdôležitejšie položky podľa Richardsona (1997) patrí:

- Podporovanie rešpektu voči sebe a iným a budovania vzťahov. Žiaci majú v tomto prípade možnosť porozumieť sebe a tým aj získať zručnosti ako zvládnuť a primerane reagovať na iné osobné a sociálne situácie.
- Porozumenie a riešenie konfliktu kreatívnou cestou. Žiaci by mali mať možnosť porozumieť konfliktu v rôznych kontextoch a nájsť spôsoby ako situáciu zvládnuť pozitívne a kreatívne.
- Uvedomenie si vzájomných súvislostí. Žiaci by mali mať príležitosť rozšíriť si svoje vedomosti a uvedomiť si existenciu vzájomných súvislostí, kontinuity a

zmeny v sociálnych a kultúrnych procesoch, nakoľko sa vzťahujú na jednotlivcov, rodiny, lokálne komunity a širší svet.

- Porozumenie kultúrnej diverzite. Žiaci by mali mať opäť možnosť rozvoja povedomia, ktoré by reflektovalo podobnosti a rozdielnosti medzi kultúrnymi tradíciami, ktoré ovplyvňujú ľudí, žijúcich v Severnom Írsku ako i medzinárodné a nadnárodné vplyvy súčasnej kultúry. (Richardson, 1997)

Aj keď spomenuté programy EMU či CH (Cultural Heritage) zaznamenali výrazné úspechy, to čo je potrebné je dlhodobý záväzok a kontinuita v podobných programoch za účelom dosiahnutia pozitívnych výsledkov. Okrem Richardsona túto situáciu opisuje podobne i Brennan a Cattaro (1998), ktorí tvrdia, že študenti sa musia naučiť vnímať a rozumieť kultúre – tomu ako je vytváraná, prenášaná a ako sa prejavuje v symboloch. Študenti sa preto musia naučiť vnímať interkultúrne senzitivné symbolické prejavy rôznych sociálnych skupín, nakoľko symboly manifestácie určitej kultúry môžu byť hlboko vnímané ako ofenzívne či negatívne inou skupinou, ktorá sa líši iným kultúrnym dedičstvom. Preto by program zameraný na podporu interkultúrnej tolerancie, dôvery a porozumenia mal vnímať ideológiu ako kultúru. Primárny dôraz by sa teda mal klásť na to, ako špecifické ideológie, zakotvené v unionizme a nacionalizme, ovplyvňujú povahu konfliktu medzi dvoma kultúrnymi tradíciami v Severnom Írsku. Mladí ľudia teda musia porozumieť vplyvu ideológie. (Brennan, Cattaro, 1998) *„Interkultúrna senzitivita dláždí cestu porozumeniu a tolerancii iných kultúr a dovoľuje jej členom otvoriť sa univerzálnym hodnotám, platným pre všetky skupiny, týkajúce sa práva a spravodlivosti, na ktorých by mala byť globalizovaná spoločnosť založená.“* (Bolewski, 2008, 145)

Okrem iného je interkultúrna senzitivita rovnako dôležitým elementom diplomatického úspechu, keďže môže odštartovať úspešnú alebo neúspešnú diplomatickú kariéru. V tomto smere sa Bolewski (2008) orientuje na relevantnosť kultúry v diplomacii, pričom usudzuje, že kultúrna diplomacia musí byť nevyhnutne založená na tzv. cross-cultural preparation (príprava za účelom nadobudnutia zručností a schopností v rámci interkultúrnej komunikácie), ktorá je nevyhnutná v rôznych sférach, počnúc od politiky, diplomacie až po edukáciu. V tej súvislosti Bolewski uvádza niekoľko pokynov, ktoré by mali byť reflektované v kultúrnej diplomacii, čiže i pri riešení konfliktov (konflikt v Severnom Írsku nevyvímajúc). V nasledujúcich bodoch uvedieme niektoré najvýznamnejšie body nevyhnutné pri príprave na akúkoľvek interkultúrnú udalosť, resp. stretnutie ako napr.:

- Sebaistota, rešpekt a empatia diplomatov.
- Kultúrne povedomie ako začiatok pre interkultúrnú kompetenciu.
- Každá kultúra, ako výraz jedinečnej identity, zasluhuje rovnocenný rešpekt a toleranciu, neexistuje žiadna „správna“ alebo „nesprávna“ kultúra. Nedostatok tolerancie a senzibility je deštruktívne pri efektívnej diplomacii. Poznanie kultúrneho základu krajiny, akým je náboženstvo, filozofia, ideológia, formujúce kultúrnu identitu, je nevyhnutným predpokladom pre vedenie úspešného interkultúrneho dialógu.
- Poznatky o tom, ako jednotlivé strany vnímajú seba a svoju národnú identitu, ale i iných účastníkov.
- Brať na vedomie neverbálnu komunikáciu a jej prejavy miesto zamerania len na verbálnu komunikáciu.
- Brať na vedomie fakt, že nie všetci diplomati či strany majú rovnaké záujmy pri negociácii.
- Požiadavky všetkých zúčastnených musia byť rovnocenne ohodnotené a seriózne posúdené.
- Kľúčovou vlastnosťou nielen u diplomatov je flexibilita.

- Posledným bodom je osobná skúsenosť s kultúrnymi rozdielmi. Aj keď interkultúrny tréning môže byť užitočný, osobné skúsenosti sú najcennejšie. (Bolewski, 2008)

Vyššie uvedené body by teda mohli byť dôležitými spojivkami i na ceste k vybudovaniu mostu medzi dvoma etnikami v Severnom Írsku, nakoľko sú vhodné nielen pre diplomátov, politikov, ale i samotných pedagógov či osvetových pracovníkov, ktorí prichádzajú do styku s verejnosťou prostredníctvom rôznych edukačne kultúrne zameraných programov.

Ďalšie aspekty interkultúrnej komunikácie využiteľné v prípade Severného Írska

Pred záverečným zhodnotením situácie v Severnom Írsku je nutné oboznámiť čitateľa s niektorými ďalšími aspektmi, ktoré by mali byť brané v úvahu pri interkultúrnej komunikácii pri príchode do Severného Írska. Ako už vyplýva z príspevku, v kolektívnej pamäti národa je konflikt silne ukotvený. Vieme, že niektoré udalosti z kolektívnej pamäti národa nevymiznú. Rovnako je tomu aj pri kriminalite oboch etnických skupín a rôznych tragických udalostiach, ktoré stáli životy stovky ľudí. Tieto skúsenosti obyvateľov sa potom premietajú aj prostredníctvom kultúrnych vzorcov na ďalšie a ďalšie generácie. Podľa Chapmana sa človek naučí s násilím žiť, adaptuje sa na situáciu. (Chapman, 2013)

Špecifickým prípadom je práve Severné Írsko. Striktne oddelená etnická príslušnosť je viditeľná nielen v segregovaných oblastiach miest ale i v rôznych prejavoch oboch komunít, ktorými sú nepochybne graffiti. Downey uvádza, že graffiti sa objavujú vo všetkých mestských častiach. Znárodnujú sentimenty oboch skupín – unionistov i nacionalistov. V prípade nacionalistov je základom propagácia IRA, pričom častým motívom sú muži so zbraňami, ktorý podporujú myšlienku boja. V okrese Londonderry napríklad nacionalisti vyjadrili svoje anti-britské postoje tým, že na tabuli s označením Londonderry zmazali slovo London. Tým ostalo len pomenovanie Derry, tak ako je známe u katolíkov. Pomenovanie Londonderry totiž evokuje pro-britský postoj. (Downey, 2013) Ďalšie motívy vyjadrujú silné požiadavky týkajúce sa odchodu armády z územia alebo o prepustenie väzňov domov.

Okrem fyzických bariér (múry) je potrebné brať na vedomie i emocionálne a psychologické bariéry oboch komunít. Protestanti a katolíci sa počas konfliktu segregovali nielen teritoriálne ale i lingvisticky. To akú má obyvateľ výslovnosť môže indikovať protestantskú alebo katolícku príslušnosť, pričom rovnako sa to týka aj mien, ktoré sú buď tradičné britské alebo írske (často mená keltského, írskeho pôvodu, súvisiace s írskym jazykom). To, či je človek protestant alebo katolík sa dá zistiť okrem lingvistických kategórií aj podľa majetku – auta, či dovolenkových destinácií, ktoré daná osoba uprednostňuje. Súčasťou interkultúrneho tréningu pred vstupom do oblasti by teda diplomati, politici či turisti mali brať ohľad i na tabu témy, ktorým je lepšie sa vyhnúť. Tabuizovanými témami je téma náboženstva alebo podobná problematika s ňou spojená. To je možno hlavný dôvod, prečo sa častou témou stáva téma počasia. Zhrnieme teda, že vyhnutie sa kultúrne citlivým témam, pokiaľ dobre danú osobu nepoznáme, môže zachrániť celú situáciu. (Murphy, 1998)

Pri komunikácii s obyvateľmi Severného Írska je preto potrebné dodržiavať niekoľko bodov v snahe vyhnúť sa nepochopeniu a nepohode v komunikácii.

- Prvým bodom je základné oboznámenie sa s historickým udalosťami, ktoré daný región formovali a stále formujú.
- Brať ohľad nielen na prítomnosť fyzických bariér („mierové múry“) ale aj na psychologické a emocionálne bariéry, ktoré sú konfliktom (múrmí, vzájomnou segregáciou) spôsobené.
- Vyhnúť sa kultúrne senzitivným témam a rigidným presvedčeniam o správnosti resp. nesprávnosti činov vykonaných jednou alebo druhou etnickou skupinou. Brať v úvahu vzájomné súvislosti. Dialóg smerovať viac

všeobecnejším smerom (téma počasia, jedla) predtým ako si získame dôveru komunikačného partnera.

- Byť si vedomý silného pocitu „my“ a „oni“ prítomného v povedomí obyvateľov Severného Írska.
- Poznať kultúru danej krajiny (pred príchodom sa oboznámiť s dôležitými zvykmi a slávnosťami slávenými jednou alebo druhou komunitou).
- Neposudzovať jednu alebo druhú stranu, negeneralizovať čo je „správne“ a „nesprávne“ konanie či kultúra.
- Vnímať jednu i druhú kultúru ako dva jedinečné ostrovčeky s vlastnou národnou identitou a povedomím.
- Chápať termín „divided identity“ (rozdelená identita) v zmysle existencie rôznych identít (britskej, írskej, severo-írskej)
- Vyhnúť sa radikálnej stereotypizácii (predsudkom voči Írom žijúcim v Severnom Írsku, že unitárne podporujú IRA) a etnofaulizmom pejoratívne označujúcim etniká žijúce v oblasti.
- Poznať lingvistické rozdelenie obyvateľstva, nielen podľa mien a výslovnosti, ale aj z hľadiska existencie pôvodného jazyka Írska (gaelského, írského jazyka), ktorým pasívne hovoria írski občania a ktorého edukácia je podporovaná na katolíckych školách.

Záver

V závere zdôrazňujeme fakt, že kultúra je dôležitým determinantom každého národa. Žiadny národ nie je homogénnou entitou, ale heterogénnou. Stupeň heterogenity závisí od počtu rôznych identít žijúcich na určitom území. V prípade Severného Írska je heterogenita územia úzko prepojená na etnické identity, menovite na katolíkov a protestantov, čiže nacionalistov (republikánov – propagujúcich snahu o spojenie s Republikou Írsko) a unionistov (loyalistov – názorovo jednotných v snahe ostať vo zväzku s Veľkou Britániou). Okrem týchto dvoch etnických skupín sa v oblasti kreuje i špecifická identita tzv. „Northern Ireland identity“, identita tých, ktorí sa cítia byť občanmi Severného Írska, nepropagujú teda odčlenenie Severného Írska od Veľkej Británie a ani spojenie s Republikou Írsko. V porovnaní s dvoma dominantnými identitami je táto identita v menšine. (Chapman, 2013) Aj pre tento dôvod je pre danú oblasť typická už spomínaná „divided identity“.

Možnými ponúkanými riešeniami v prípade Severného Írska sa javia byť intenzívnejšie programy podobné EMU zamerané na podporu vzájomného porozumenia a tolerancie medzi oboma etnickými skupinami, ktorá by bola podporovaná i jazykovou politikou, keďže práve jazyková politika je ďalšou disciplínou relevantnou pri skúmaní konfliktu z pohľadu interkultúrnej psychológie a komunikácie, ako i interkultúrny tréning pre diplomatov, politikov i učiteľov pôsobiacich v danej oblasti. V neposlednom rade je nutné sledovať politiku a kultúrnu diplomáciu nielen pokiaľ ide o legislatívne kroky podniknuté vládou Severného Írska či Westminsterského parlamentu ale i Republikou Írsko, ktorá je rovnocenným partnerom pri urovnávaní konfliktov a zmierovaní vzťahov. Rovnako by mohla byť zvážená i práca mediátorov medzi dvoma stranami, ktorí by disponovali širokým spektrom znalostí nielen z odboru interkultúrnej komunikácie, interkultúrnej psychológie ale i z oblasti komunikácie rizík, ktorej poznatky by bolo vhodné využiť pri rôznych druhoch krízových situácií. Negociácia je teda multifaktoriálna, keďže je úzko prepojená aj na iné relevantné disciplíny, ktoré majú súvis s kultúrnou diplomaciou.

Rovnako je nutné venovať pozornosť i problematike sociálnej nerovnosti v danej oblasti. Ako uvádza Průcha (2007), sociálna nerovnosť je dôsledkom stratifikácie

v spoločnosti (v prípade Severného Írska to bol problém katolíkov a opatreniam namiereným voči nim, ktoré vygenerovali silnú vlnu diskriminácie).

Ďalšou perspektívnou oblasťou je lingvistická oblasť. Ako sme spomínali, jazyk protestantov a katolíkov vykazuje značné odchýlky. Podľa Průchu (2007), je jazyk mentálnej povahy, existuje vo vedomí ľudí a má dôležité psychologické aspekty. V tejto súvislosti môže byť jazyk tiež objektom diskriminácie a útlaku. Dané problémy je teda nutné rešpektovať i v rámci jazykového plánovania a jazykovej politiky za účelom zníženia animozity medzi dvoma etnikami. V prípade Severného Írska je to trvalá animozita nadobudnutá počas historického vývoja. Okrem iného by inštitúcie mali brať väčší ohľad i na reflexiu ľudí na tému hrozby (Vymětal, 2009).

V príspevku sme sa zamerali na vybrané aspekty interkultúrnej komunikácie a psychológie, ktoré boli poukázané na prípade Severného Írska. V úvode sme uviedli niekoľko vedeckých disciplín, ktoré je nutné brať na vedomie pri skúmaní problému z pohľadu interkultúrnej psychológie akými sú napr.: historická veda, jazyková politika, lingvistika a iné. Naším cieľom bolo priblížiť situáciu a vývin konfliktu v Severnom Írsku načrtnutím hlavných historických etáp, ktoré sa podpísali pod jeho vznik. Charakterizovali sme dve etnické komunity a uviedli programy, ktorých cieľom je vzájomné porozumenie a tolerancia. Osobitou otázkou v tejto problematike je aj otázka migrácie obyvateľstva v Severnom Írsku, ktorej sa nevenuje dostatočný záujem. Preto sa jedna kapitola v rámci príspevku venuje konceptu domova a obyvateľom imigrujúcim do iných častí sveta zo Severného Írska. Niektoré otázky týkajúce sa danej problematiky ostávajú nezodpovedané a preto vkladáme nádej do ďalších legislatívnych opatrení v duchu interkulturalizmu, ktoré by napomohli k trvalému vyriešeniu konfliktu v zmysle rešpektu, empatie a spravodlivosti. Ako uvádza Gibson (2013), stopy konfliktu sú stále prítomné resp. hlboko zakorenené v rozdelenom regióne, aj napriek vyše štyridsať ročnému časovému úseku od vypuknutia tzv. *Troubles*. Preto je tejto oblasti nutné venovať náležitú pozornosť zo strany politikov, kultúrnych diplomatov, mediátorov, psychológov i pedagógov.

Literatúra

Knížná:

- BLAIR, T.: *Tony Blair. A Journey*. London : Arrow Books, 2010, 718 s.
 DALE, I.: *Margaret Thatcher. In her own words*. London : Biteback Publishing, 2010, 436 s.
 GIBSON, R.: *Intercultural Business Communication*. Oxford : OUP, 2002, 111 s.
 LUKÁŠOVÁ, R., NOVÝ, I.: *Organizační kultúra*. Praha : Grada Publishing, 2004, 174 s.
 JAMES, L.: *Aristocrats, Power, Graced and Decadence*. St. Ives : Abacus, 2010, 438 s.
 PRŮCHA, J.: *Interkulturní komunikace*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2010, 199 s.
 PRŮCHA, J.: *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2007, 220 s.
 VYMĚTAL, Š.: *Krízová komunikace a komunikace rizika*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2009, 176 s.

Časopisecká:

- BOLEWSKI, W.: *Diplomatic Processes and Cultural Variations: The Relevance of Culture in Diplomacy*. In: *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, 2008, s. 145-160.
 BRENNAN, O. F., CATTARO, M. G. 1998.: *The Cultural Clash in Northern Ireland*. In: *A Journal of Inquiry and Practice*, 16, 1998, č. 2, s. 1-10.
 CHRÍOST, MacGIOLLA, D.: *The Irish Language and Current Policy in Northern Ireland*. In: *Irish Studies Review*. 8, 2000, č. 1, s. 45-55.
 DOHERTY, P.: *The Northern Ireland Peace Process: A Solution to the Problems of an Ethnically Divided Society*. In: *The Brown Journal of World Affairs*, 7, 2000, č. 1, s. 49-62.

LAUKOVÁ, O.: *Úloha knižnice v medzikultúrnom dialógu*. In: Knižničné noviny, 2008, 9, č. 2, s. 1.

MURPHY, A. P.: *Dispatch From Derry*. In: Psychology Today, 1, 1998, s. 1-5.

TREW, DEWLIN, J.: *Reluctant Diasporas of Northern Ireland: Migrant Narratives of Home, Conflict, Difference*. In: Journal of Ethnic and Migration Studies, 36, 2010, č. 4, s. 541-560.

Internetová:

DOWNEY, S. B.: *Northern Ireland*. [online]. 2013 [cit. 2013. 14. 05] Dostupné na: <http://www.everyculture.com/No-Sa/Northern-Ireland.html>

GIBSON, M.: *Belfast's Flag Protests Stir Up Troubles Old and New*. In: Time World. [online]. 2013 [cit. 2013. 14. 05] Dostupné na: <http://world.time.com/2013/01/18/belfasts-flag-protests-stir-up-troubles-old-and-new/>

RICHARDSON, L. N.: *Education for Mutual Understanding and Cultural Heritage*. In: CAIN Web Service. [online]. 1997 [cit. 2013. 14. 05] Dostupné na: <http://cain.ulst.ac.uk/emu/emuback.htm>

Prednášková:

CHAPMAN, Ciarán. „*Divided Identity in Northern Ireland*.“ Host'ovská prednáška v UK v spolupráci s KEKS, FHV UMB, dátum konania prednášky: 25. 4. 2013.

Resumé

Selected Aspects of Intercultural Communication and Intercultural Psychology. The Case of Northern Ireland.

The article is divided into several chapters and subchapters dealing with the topic of intercultural communication and intercultural psychology regarding the case of Northern Ireland. Specifically, primary attention is paid to explanation of those aspects which are relevant in broader study of the conflict in Northern Ireland. Following the topics which concern the issue of stereotypes, ethnicity and national identity we have come to some possible solutions that might play a huge role on the way to conflict's solution.